

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023**

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

(Ενδεικτικές απαντήσεις)

ΘΕΜΑ Α

Α1.α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

Α1.β.

- α. 1
- β. 3

Περисσεύει το 2 από τη Στήλη Β.

ΘΕΜΑ Β

Β.1.

Οι αριστοτελικοί ορισμοί αποτελούνται: α) από μία ή περισσότερες επάλληλες έννοιες γένους, εντάσσοντας έτσι την οριζόμενη έννοια σε μια ή περισσότερες ευρύτερες κατηγορίες και β) από την ειδοποιό διαφορά, η οποία διακρίνει την οριζόμενη έννοια από άλλες ομοειδείς (αυτές που ανήκουν στο ίδιο γένος). Στο πρώτο απόσπασμα, ο Αριστοτέλης δηλώνει πως η «πόλις» είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασῶν κυριωτάτη ενν. τῶν κοινωνιῶν») που περικλείει μέσα της όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας») και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων ενν. τῶν ἀγαθῶν»). Είναι, δηλαδή, για τον φιλόσοφο «ή κοινωνία ή πολιτική». Η «πόλις» είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια

και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική επιτυχία των μελών της. Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας της πόλεως, δηλαδή την ευρύτερη κατηγορία, στην οποία εντάσσεται η έννοια, που είναι ο όρος «κοινωνία» (*«κοινωνίαν τινὰ οὖσαν»*). Ο όρος «κοινωνία» προέρχεται από το ρήμα «κοινωνῶ» που σήμαινε *«συμμετέχω σε κάτι», «παίρνω μέρος σε κάτι μαζί με κάποιον άλλο (ή με κάποιους άλλους)»*. Έτσι, με τον όρο «κοινωνία» νοείται ένα είδος κοινότητας, μια ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν και συνεργάζονται, έχουν έναν κοινό σκοπό, αποβλέπουν – η καθεμία ξεχωριστά – στην επίτευξη ενός κοινού για τα μέλη τους σκοπού (*«ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν»*). Στα *Ηθικά Νικομάχεια* ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για διάφορες κοινωνίες που η καθεμία τους έχει ένα επιμέρους συμφέρον· αυτοί π.χ. που πολεμούν μαζί επιδιώκουν τον πλούτο, τη νίκη ή την κατάκτηση μιας πόλης, οι ναυτικοί έχουν ως σκοπό την απόκτηση χρημάτων και κάτι ανάλογο συμβαίνει σε όσους ανήκουν σε μία φυλή ή σε έναν δήμο. Αυτές τις κοινωνίες ο Αριστοτέλης τις θεωρεί μόρια της πολιτικής κοινωνίας και τις τοποθετεί σε υποδεέστερη από αυτήν θέση, αφού η πολιτική κοινωνία δε στοχεύει στο ειδικό κατά περίπτωση συμφέρον, στο συμφέρον της στιγμής, αλλά σε αυτό που αφορά *«ἅπαντα τὸν βίον»*. Συνεπώς, η ειδοποιός διαφορά της πόλης, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από τις όμοιές της έννοιες, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που δεν είναι άλλο από την ευδαιμονία, ατομική και συλλογική. Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό *«πολιτική κοινωνία»*, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία, η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα.

Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, η πόλη, η οποία σχηματίστηκε από τη συνένωση περισσότερων *«κωμῶν»* και, συνεπώς, και οικογενειών ήταν φυσική εξέλιξη και ανάπτυξη των πρώτων μορφών κοινωνίας, χαρακτηρίζεται τέλεια, καθώς σκοπός της ήταν όχι μόνο το *«ζῆν»*, η επιβίωση, που και η κόμη επιδίωκε και εξασφάλιζε, αλλά το *«εὖ ζῆν»*, δηλαδή η ευδαιμονία που είναι το αποτέλεσμα της αυτάρκειας. Ο Αριστοτέλης τονίζει ότι η «πόλις» είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να χαρίσει στον πολίτη το πιο μεγάλο αγαθό. Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και τη διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (ευτυχίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται: **α)** από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να

εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμψυχο ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής της δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης. Ο λόγος σύστασης της πόλης είναι το «ζήν», αλλά ο λόγος ύπαρξης είναι το «εὖ ζήν». Απαραίτητες προϋποθέσεις καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό. Συνεπώς για τον φιλόσοφο, η «πόλις» έχει για στόχο της την ευδαιμονία, η οποία ταυτίζεται και συμπίπτει απόλυτα με το «ἀκρότατον πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν», το υπέρτατο αγαθό στο οποίο - όπως είχε δηλώσει στα *Ἠθικά Νικομάχεια* - στοχεύουν οι άνθρωποι με τις πράξεις τους.

B2.

Και στα δύο αποσπάσματα περιγράφονται τα γνωρίσματα και οι ιδιότητες ενός φανταστικού «Υπερανθρώπου», που προφανώς είναι αδύνατο να εμφανισθεί. Στο δεύτερο απόσπασμα του κειμένου αναφοράς, ο Αριστοτέλης, προκειμένου να τεκμηριώσει τη βασική του θέση ότι η εξουσία στην πόλη πρέπει μάλλον να ασκείται από το πλήθος των πολιτών παρά από τους λίγους και άριστους στηρίζεται σε μια αναλογία από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε κάποια τερατόμορφα πλάσματα με πολλά πόδια, πολλά χέρια και πολλές αισθήσεις («ὥσπερ ἓνα ἄνθρωπον ... καὶ πολλὰς ἔχοντ' αἰσθήσεις»). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ερινύες, οι Ἑκατόγχειρες κτλ. Κατ' αναλογία, λοιπόν, με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αλλά και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα («οὕτω καὶ περὶ τὰ ἠθικὰ καὶ τὴν διάνοιαν»), με συνέπεια να υποβάλλεται η αίσθηση της δύναμης και της υπεροχής, ηθικής και διανοητικής των πολλών. Με την αναλογία το πλήθος παραλληλίζεται με τον υπερφυσικό αυτόν άνθρωπο και παρουσιάζεται να διαθέτει και αυτό αντίστοιχες ηθικοπνευματικές δυνάμεις που το καθιστούν καταλληλότερο παράγοντα – σε σχέση με τους λίγους και άριστους – για τη διακυβέρνηση της πόλης.

Αντίστοιχα, στο απόσπασμα από τον Ανώνυμο του Ιαμβλίου προβάλλεται ένας φανταστικός «Υπεράνθρωπος» που θεωρείται «πράγμα αδύνατο» να συμβεί με κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Διαθέτει κάποια φυσικά γνωρίσματα («ἀτρωτος», «ἀπρόσβλητος ἀπὸ ἀρρώστιες», «χαλύβδινος») τα οποία σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες «σωματικές και ψυχικές δυνάμεις» θα τον καθιστούσαν υπέρτερο «σε σχέση με τους άλλους». Ακόμα κι αν εμφανιζόταν αυτός ο φανταστικός «Υπεράνθρωπος» θα έπρεπε να εφαρμόζει τον νόμο και τη δικαιοσύνη, καθώς σε διαφορετική περίπτωση η συσπείρωση όλων των άλλων θα τον οδηγούσαν σε υποδεέστερη θέση («υπερτερούσαν ... και τελικά θα έβγαιναν νικητές»).

Συμπερασματικά, και στα δύο κείμενα περιγράφεται η αθροιστικά συσσωρευμένη αρετή και φρόνηση του πλήθους, η οποία σε συνδυασμό με την τήρηση της δικαιοσύνης, το καθιστά ικανό να ασκήσει τη διακυβέρνηση στην πόλη.

B3.

οπτική: ὀρῶμεν

σύσταση : συνεστηκυῖαν

λάθος: ἀλήθειαν

δοχείο : ἐνδέχεται

ποδήλατο : πολύποδα

B4.

1→β

2→β

3→α

4→α

5→β

ΘΕΜΑ Γ**Γ.1**

Σωκράτη, όλα τα φυτά κατά πάσα πιθανότητα έχουν τον ίδιο τρόπο ανάπτυξης, δηλαδή και όσα φυτρώνουν από τη γη και τα ζώα τα υπόλοιπα και ο άνθρωπος. Και μάλιστα στα φυτά ευκολότερα γίνεται αυτό φανερό για εμάς, που καλλιεργούμε τη γη. Δηλαδή το να προετοιμάζουμε όλα τα σχετικά πριν από το φύτευμα και αυτό το ίδιο το φύτευμα. Όταν όμως τυχόν αυτό που φυτεύτηκε αναπτυχθεί, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού αποβαίνει μακροχρόνια, σκληρή και δύσκολη. Έτσι, λοιπόν, φαίνεται ότι συμβαίνει και με τους ανθρώπους. Από τη δική μου περίπτωση εγώ συμπεραίνω και για τις άλλες περιπτώσεις. Και πράγματι του γιου μου αυτού εδώ, είτε πρέπει να την ονομάζουμε γέννηση είτε ανατροφή, έχει υπάρξει η πιο εύκολη για εμένα από όλα. Η ανατροφή όμως είναι και δύσκολη (για μένα) επειδή βρίσκομαι διαρκώς σε φόβο για αυτόν (δηλ. για τον γιο μου).

Γ.2

Στο προκείμενο απόσπασμα ο Πλάτωνας καταγράφει την αξίωση του Θεάγη να γίνει σοφός («σοφὸς γενέσθαι»). Ειδικότερα, ο Δημόδοκος συνομιλώντας με τον Σωκράτη διατυπώνει την ενόχλησή του, καθώς ο γιος του, Θεάγης, έχει παρασυρθεί από κάποιους συμπολίτες και συνομηλίκους του («τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ δημοτῶν»), οι οποίοι είχαν πάει στην Αθήνα («εἰς τὸ ἄστυ καταβαίνοντες»), και του διέταραξαν τον νου με λόγια που του άρεσαν πάρα πολύ («οὐδς ἐζήλωκεν») σε σημείο ενοχλητικό για τον Δημόδοκο («καὶ πάλαι μοι πράγματα παρέχει»), διότι ο Θεάγης απαιτούσε από τον πατέρα του («ἀξιῶν») να φροντίσει («με ἐπιμεληθῆναι») να πληρώσει έναν από τους σοφιστές («χρήματα τελέσαι τινὶ τῶν σοφιστῶν») για να τον καταστήσει σοφό («ὄστις αὐτὸν σοφὸν ποιήσει»).

Γ.3

σχές

ῥάδιον - ῥᾶον

(τῆς) ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖν

τὰ ἄστη

καταβησόμενοι

παλαιότερον

(τῶν) ἐπιμεληθέντων

οἴτινες

Γ.4.α

τὸν αὐτόν: ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στον ὄρο *τρόπον*

τούτο: υποκείμενο του ρήματος *γίνεται*

ὀνομάζειν: ἀναρθρο τελικό ἀπαρέμφατο, υποκείμενο του ἀπρόσωπου ρήματος *δεῖ*, με σχέση αναγκαστικής ετεροπροσωπίας [πιθανά υποκείμενα: *τινά(ς), ἐμέ*]

πάντων: γενική διαιρετική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στον ὄρο *ῥάστη*

εἰς τὸ ἄστν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει κίνηση σε τόπο στη μετοχή *καταβαίνοντες*

μοι: αντικείμενο της ρηματικής περίφρασης *πράγματα παρέχει ἢ* ἔμμεσο αντικείμενο στο ρ. *παρέχει*

σοφόν: κατηγορούμενο του αντικειμένου *αὐτόν* μέσω του ρ. *ποιήσει*

Γ4.β

Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἢ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ **αὐτόν/ ἐ/ ἔ φοβοῖ/ φοβοῖη**